

PERCEPCIJA DRUŠTVENO-PROSTORNIH PROMJENA UZROKOVANIH TURIZMOM U GRADU SPLITU: JE LI VRIJEME ZA PREVENCIJU ILI UBLAŽAVANJE PROBLEMA?

Sažetak

Turistička odredišta sve se češće suočavaju s problemima prekomjernog turizma koje je teško pravovremeno predvidjeti i prevenirati, stoga u ovome radu predstavljamo metodološki okvir za praćenje rizika od prekomjernog turizma iz perspektive lokalnog stanovništva te za definiranje i sustavno mjerenje učinkovitosti intervencija kojima će se ublažiti negativni učinci prekomjernog turizma na lokalnu zajednicu. Njegovo osnovno obilježje jest sagledavanje turističkog odredišta kao lokaliteta s različitim prostorno-funkcionalnim cjelinama povezanim sa specifičnim društvenim procesima i potrebama.

Predloženi metodološki okvir primijenjen je u istraživanju percepcije društveno-prostornih promjena uzrokovanih turizmom u gradu Splitu. Istraživanje je provedeno na 385 stanovnika grada Splita u lipnju 2022. godine. Korišten je stratificirani slučajni uzorak u kojemu su kao stratumi definirani gradski kotari te spol i dob ispitanika. Za prikupljanje podataka korišten je strukturirani upitnik prilagođen metodi prikupljanja podataka (računalom potpomognutom telefonskom intervjuu).

Rezultati ukazuju na različite društvene i prostorne probleme s kojima se suočava lokalna zajednica, a koji predstavljaju simptome prekomjernog turizma u gradu Splitu. Intenzitet utvrđenih problema ukazuje na to da je prekasno razmišljati o preventivnom praćenju pokazatelja rizika od prekomjernog turizma. Potrebno je identificirati prostorne i društvene intervencije, odnosno učinkovite i sustavne mehanizme upravljanja društveno-prostornim procesima kojima će se ublažiti negativni utjecaji turizma na dobrobit lokalne zajednice. Uspješna implementacija takvih intervencija zahtijeva kontinuirano praćenje njihovih učinaka i prilagodbu u vremenu i prostoru. Boljim shvaćanjem i prilagođavanjem specifičnostima turističkih, odnosno prostorno-funkcionalnih zona te očekivanjima i preferencijama onih koji se tim zonama koriste može se pridonijeti održivom razvoju turizma i ublažavanju negativnih utjecaja poput smanjenja kvalitete životnog okruženja i gubitka kulturnog identiteta.

Ključne riječi: prekomjerni turizam; društveno-prostorne promjene; metodološki okvir; turističko zoniranje; Split.

1. Uvod

Prema definiciji Odbora za promet i turizam Europskoga parlamenta (Peeters i sur., 2018: 15), izrazom prekomjerni turizam (engl. *overtourism*) opisuje se situacija u kojoj učinak turizma, u određeno vrijeme i na određenim lokacijama, premašuje granicu fizičkog, okolišnog, društvenog, ekonomskog, psihološkog i/ili političkoga kapaciteta. Taj fenomen nije nov, ali je s masovnim turizmom i rastućim brojem posjetitelja postao ozbiljan izazov za održivo upravljanje destinacijama, posebno u destinacijama svjetske baštine, odnosno na lokalitetima koji su pod zaštitom UNESCO-a.

Mnoge destinacije suočavaju se s problemima brzog rasta turizma i koncentracije pritiska turizma na ograničeni prostor i u ograničenom vremenu, što nepovoljno utječe na održivost turizma (Kuščer i Mihalič, 2019). Pritisci se posebice ogledaju u fizičkim učincima turizma na prostor kao što su gužve u prometu i pritisci na infrastrukturu, ali i u društvenim promjenama poput narušavanja kvalitete života lokalnog stanovništva i gubitka kulturnog identiteta.

Lokalne zajednice u turističkim destinacijama suočavaju se s ustupcima između percipiranih koristi i troškova koje donosi razvoj turizma (Sharpley, 2014). Na njihovu percepciju i stavove prema turizmu može utjecati niz faktora poput sociodemografskih obilježja, privrženosti zajednici i ostvarivanja koristi od turizma (Olya, 2023). I postojeća istraživanja ukazuju na važnost udaljenosti mjesta stanovanja od zone najvećeg intenziteta turističke aktivnosti, odnosno od glavnih atrakcija, u formiranju percepcije lokalnog stanovništva (Dutt i sur., 2018). Sukladno tomu, promatranje lokalne zajednice kao homogene skupine može biti zavaravajuće. Potencijalno različita percepcija turizma u različitim turističkim zonama ukazuje na potrebu definiranja mjera i politika koje u obzir uzimaju specifične društvene i prostorne izazove prisutne u različitim zonama turističkog odredišta kako bi preventivne mjere kojima bi se osigurala održivost turizma bile što učinkovitije.

Zoniranje postaje osnova prostornog i regionalnog planiranja 30-ih godina prošloga stoljeća, stoga ima dugu i bogatu praksu u prostornom planiranju i uređenju (Cooper i Hall, 2009). Koristi se za upravljanje i reguliranje upotrebe prostora unutar određenog područja tako da se njegova namjena određuje prema funkcijama, kapacitetima i osjetljivosti, a kako bi se postigla ravnoteža između turizma, očuvanja baštine i kvalitete života lokalne zajednice. Zoni-

ranje turističkog prostora jest proces određivanja prostornih modela zoniranja turističkog odredišta, pri čemu se vodi računa o razmještanju turističkih sadržaja u odnosu na temeljne prostorne vrijednosti. Dakle zoniranje podrazumijeva dodjelu namjene svakom dijelu prostora, uz poželjno usustavljenje resursa i atrakcija unutar tih namjena. Prilikom određivanja zona nužno je koristiti se interdisciplinarnim pristupom i uzeti u obzir različite perspektive planiranja i upravljanja prostorom. Uobičajeni su kriteriji u zoniranju društvena, ekonomska, prostorna i administrativna obilježja (Roman i sur., 2007) koja određuju (turističku) namjenu svakoga pojedinog područja i sprječavaju neprimjerenu okupaciju prostora.

Prema novom Zakonu o turizmu¹, izračun prihvatnog kapaciteta služi kao podloga za prostorno planiranje turističkog odredišta. Međutim, zakon ne pruža dovoljno smjernica za primjenu tog izračuna u praksi, posebno u planiranju i upravljanju ključnim točkama, mikrolokacijama i zonama različite namjene. Planovi upravljanja za različite zone ili područja, posebno ona s posebnim režimom zaštite poput UNESCO-ovih lokacija svjetske baštine, često se suočavaju s nedostatkom učinkovitih mehanizama provedbe i jasnih taktika za njihovo unapređenje. Kronično zanemarivanje tih tema dodatno potvrđuje činjenica da se o njima raspravlja već gotovo četiri desetljeća. Tako je Marinović-Uzelac još 1988. godine predložio metodu zoniranja kao rješenje utemeljeno na kriterijima procjene „ekološkoga“ kapaciteta prostora.

U ovome radu analiziramo percepciju društvenih i prostornih promjena i pritisaka uzrokovanih turizmom u jednoj od glavnih turističkih destinacija u Hrvatskoj – gradu Splitu – te uspoređujemo percepciju i stavove lokalnih stanovnika koji žive u zonama različitog intenziteta turističke aktivnosti. Rezultati upućuju na pojavljivanje različitih simptoma prekomjernog turizma u gradu Splitu, posebice u zoni najvećeg intenziteta turističke aktivnosti, što ukazuje na važnost praćenja učinaka turizma i sagledavanja turističkih zona prilikom definiranja i provedbe društvenih i prostornih politika koje će biti najučinkovitije u održanju ili unapređenju dobrobiti lokalne zajednice.

2. Prethodna istraživanja

Popularne turističke destinacije poput Barcelone, Dubrovnika i Venecije sve se češće suočavaju s problemima netolerancije prema turistima i gubitka autentičnosti (Postma, 2013). Pojava protesta i iseljavanje stanovništva iz centralnih gradskih zona ukazuju na ozbiljne društvene posljedice turizma. Pri-

¹ Zakon o turizmu (NN 156/2023). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_12_156_2382.html.

mjerice ponuda kratkoročnog najma putem platformi kao što je *Airbnb* može uzrokovati znatno povećanje cijena stanovanja, što dovodi do istiskivanja lokalnog stanovništva iz središta gradova. Pritom popularnost UNESCO-ovih lokaliteta često rezultira prekomjernom posjećenošću koja narušava kulturnu baštinu. Takve destinacije postaju „žrtve vlastite popularnosti“, pri čemu masovni turizam istiskuje lokalnu kulturu i mijenja svrhu prostora (Monteiro, 2017). Povećana prisutnost turista dovodi i do degradacije infrastrukture, što se posebice odnosi na preopterećenost prometne infrastrukture, dok neželjeno ponašanje posjetitelja, poput buke i interkulturalnih nesporazuma, dodatno pridonosi problemima (Peeters i sur., 2018). Stoga je koncept „turizmofobije“ ili društvenog nezadovoljstva turizmom, koji se koristi za opisivanje društvenog otpora prema masovnom turizmu, sve prisutniji, osobito u Španjolskoj (Milano, 2017). Jedan od ključnih čimbenika učinkovitog pristupa u borbi protiv prekomjernog turizma jest participacija lokalne zajednice u odlučivanju o turističkom razvoju (Chien i sur., 2024). Antituristički pokreti, prisutni diljem Europe, ukazuju na želju lokalnih zajednica za prioritiziranjem kvalitete života nad isključivo ekonomskim koristima (Croes i sur., 2017). Postojeća istraživanja ukazuju na pojavljivanje problema povezanih s prekomjernim turizmom i u nekolicini hrvatskih destinacija, među kojima se ističu Dubrovnik (Camatti i sur., 2020), Split (Matečić i sur., 2022), Hvar i Novalja (Čapo, 2023) te Plitvička jezera (Bušljeta Tonković, 2019). Autori tih istraživanja ističu buku, neprihvatljivo ponašanje turista, gubitak autentičnosti i identiteta mjesta te porast cijena nekretnina kao ključne posljedice prekomjernog turizma s kojima se suočavaju hrvatske destinacije.

Ne postoji jedinstveno rješenje ili pristup za upravljanje prekomjernim turizmom, nego je nuždan sustavan pristup uz prilagodbu specifičnom kontekstu u kojemu se turizam odvija. Jedan od pristupa jest uspostavljanje ograničenja za nove smještajne kapacitete te oporezivanje ilegalnih i neregistriranih objekata, čime se kontrolira broj posjetitelja. Pametne tehnologije, poput senzora za praćenje razine buke i zagađenja, mogu pružiti podatke o utjecaju turizma na lokalnu zajednicu omogućujući pritom prilagodbu strategija (Godwin, 2017). Neke destinacije primjenjuju restriktivni pristup upravljanju prekomjernim turizmom kroz ograničavanje broja posjetitelja. Primjerice Venecija je uvela novi režim plovidbe za velike kruzere, dok su gradovi poput Barcelone implementirali mjere za redistribuciju turističkih tokova (Pechlauer i sur., 2020; Seraphin i sur., 2018). Pretpostavka da veća blizina turističkoj zoni pridonosi negativnijoj percepciji turizma nije se pokazala dosljednom u prošlim istraživanjima (Dutt i sur., 2018; Sharpley, 2014). U jednoj od ranijih

relevantnih studija Belisle i Hoy (1980) zaključili su da je veća udaljenost od turističke zone povezana s negativnijom percepcijom turizma, što su potvrdila i neka kasnija istraživanja (Jurowski i Gursoy, 2004). Prilikom interpretacije tih nalaza u obzir treba uzeti i druge faktore poput razvojnog stadija turističkog odredišta te ekonomske ovisnosti o turizmu (npr. potencijalno manje koristi od turizma za one koji žive na većoj udaljenosti od glavnih turističkih atrakcija). U današnje vrijeme, kada se turistička odredišta sve češće povezuju s prekomjernim turizmom, u razvijenim turističkim zonama veća je vjerojatnost negativne percepcije učinaka turizma i manje potpore daljnjem razvoju turizma u odnosu na zone manjega turističkog intenziteta (Dutt i sur., 2018; Jurowski i Gursoy, 2004).

3. Objekt, cilj i metodologija istraživanja

Split je drugi najveći grad u Hrvatskoj i najveći hrvatski grad na jadranskoj obali u kojemu živi približno 160.000 stanovnika (DZS, 2022). Povijesni kompleks Splita, upisan na UNESCO-ov Popis svjetske baštine 1979. godine, uključuje ruševine Dioklecijanove palače izgrađene između 295. i 305. godine te niz srednjovjekovnih građevina. Kao mediteranski grad iznimnoga kulturno-povijesnog nasljeđa i prirodnih ljepota Split je destinacija visoke turističke atraktivnosti. Grad privlači velik broj turista; u 2022. godini u Splitu je ostvareno 2,6 milijuna noćenja u komercijalnim smještajnim objektima. Turistička aktivnost uvelike je koncentrirana u povijesnoj gradskoj jezgri i sezonalnoga je karaktera. Intenzivni rast turizma tijekom posljednjeg desetljeća uzrokovao je promjene u lokalnoj zajednici koje se odražavaju na rast cijena nekretnina i iseljavanje lokalnog stanovništva iz centra grada, u kojemu su stambeni prostori u velikoj mjeri pretvoreni u prostore za kratkoročni najam. Ti faktori ugrožavaju održivost razvoja turizma u gradu Splitu i pridonose gubitku kulturnog identiteta (Matečić i sur., 2022).

Turističko zoniranje grada Splita polazi od činjenice da je riječ o heterogenom prostoru, zbog čega bi se utjecaji i pritisci turizma trebali promatrati na razini manjih, homogenijih zona. Turističke zone definirane su u Studiji turističkog nosivog kapaciteta grada Splita (Institut za turizam, 2022), pri čemu su korišteni sljedeći kriteriji: a) administrativni ustroj Grada (mjesni odbori i kotari), b) karakteristične prostorne cjeline (s obzirom na lokacijska obilježja, sadržaje i kulturno-povijesno nasljeđe), c) razina turističke aktivnosti (turistička aktivnost koncentrirana je u središnjem dijelu Splita) i d) različitost turističkih iskustava (odnosno turističkih proizvoda i segmenata potražnje, što utječe na obilježja i standarde korištenja prostora). Zahvaljujući prilagodbi

u spomenutoj Studiji definiranih turističkih zona ciljevima ovog istraživanja, analizom su uspoređene sljedeće tri turističke zone (slika 1):

- Zona 1 – kotar Grad: povijesna gradska jezgra u kojoj je koncentrirana turistička aktivnost, a koja ujedno predstavlja i središte lokalnog života,
- Zona 2 – ostali kotari u užemu gradskom središtu (Bačvice, Lučac-Manuš, Varoš i Meje) i „kupališni“ Split (Slatine i Stobreč te gradski kotari Trstenik, Mertojak i Žnjan): zona nešto slabijeg, ali još uvijek visokog intenziteta turističke aktivnosti, te
- Zona 3 – šire gradsko područje stambenoga karaktera (ostali gradski kotari naselja Split) i zeleno zaleđe (Kamen, Žrnovnica, Sitno Gornje, Sitno Donje i Srinjine): zona znatno nižeg intenziteta turizma.

Slika 1. Karta grada Splita s označenim zonama različitih intenziteta turističke aktivnosti koje su korištene u analizi (zona 1 označena je žutom, zona 2 narančastom, a zona 3 sivom bojom)

Izvor: obradili autori

Definirane turističke zone razlikuju se u odnosu na četiri zone utvrđene Studijom turističkog nosivog kapaciteta grada Splita (Institut za turizam, 2022) jer su primarno sagledavane iz perspektive različitih intenziteta turističke aktivnosti, uz pretpostavku da je to jedan od ključnih faktora u heterogenosti percepcije i stavova lokalnog stanovništva prema turizmu. Stoga je, u odnosu na spomenutu Studiju, iz zone 1 izdvojen kotar Grad (lokalitet pod zaštitom UNESCO-a), ostatak zone 1 spojen je sa zonom 2 uzimajući u obzir visoki intenzitet turističke aktivnosti na tom području, dok je zona 3 spojena sa zonom 4 s obzirom na znatno niži intenzitet turističke aktivnosti na području tih zona.

Glavni su ciljevi ovog rada: a) ispitivanje percepcije pritisaka turizma na lokalno stanovništvo u gradu Splitu, b) bolje razumijevanje heterogenosti u percepciji tih pritisaka između zona s različitim intenzitetom turističke aktivnosti i c) postavljanje metodološkog okvira za sustavno mjerenje učinkovitosti intervencija kojima bi se trebali ublažiti negativni učinci turizma.

Rezultati predloženoga metodološkog okvira trebali bi osigurati kvalitetnu informacijsku osnovicu za upravljanje javnim prostorom u kontekstu turizma, odnosno definiranje učinkovitih mjera i politika kojima će se zadržati ili unaprijediti kvaliteta života lokalnog stanovništva.

Ciljevi ovog rada impliciraju potrebu za anketnim istraživanjem kojim će se prikupiti podaci o percepciji i stavovima lokalnog stanovništva. Istraživanje je provedeno u lipnju 2022. godine na stratificiranome slučajnom uzorku stanovnika grada Splita u dobi 18 – 75 godina. Kao stratumi definirani su spol, dob i lokacija stanovanja s obzirom na administrativnu jedinicu (mjesni odbor / kotar). Uzorak je proporcionalan broju stalnih stanovnika u svakoj administrativnoj jedinici, osim u kotaru Grad, gdje je uzorak povećan kako bi se omogućila usporedba rezultata istraživanja za tu turističku zonu s drugim turističkim zonama. Ponderiranjem rezultata istraživanja osigurana je njihova reprezentativnost prema spolu i dobi. Ukupno je anketirano 385 ispitanika, od čega 120 ispitanika (31%) u zoni 1, 126 (33%) u zoni 2 i 139 (36%) u zoni 3. Podaci su prikupljeni korištenjem računalom potpomognutoga telefonskog intervjua (engl. *computer-assisted telephone interview* – CATI).

Za prikupljanje podataka korišten je strukturirani upitnik kojim su ispitani percepcija i stavovi lokalnih stanovnika prema turizmu. Sadržaj upitnika utvrđen je na temelju dubinskog pregleda literature o utjecajima turizma na lokalnu zajednicu, prijašnjih istraživanja stavova lokalnog stanovništva prema razvoju turizma u Splitu i Hrvatskoj (Institut za turizam, 2019) te na temelju razgovora s lokalnim dionicima u Splitu (nositeljima turističke politike, predstavnicima nevladine udruge te lokalnim stanovnicima). Prije provođenja terenskog istraživanja testirana je valjanost, cjelovitost i čitljivost anketnih pitanja.

4. Rezultati i rasprava

Sociodemografska obilježja ispitanika prikazana su u tablici 1. U prosjeku su stari 49 godina, uz statistički bitno različitu distribuciju dobi prema zonama turističkog intenziteta. Najstariji su oni koji stanuju u zoni 1 (57 godina u prosjeku), a prema rezultatima *post hoc* testa statistički se značajno razlikuju u odnosu na stanovnike zone 2 (48 godina; $p < 0,001$) i zone 3 (44 go-

dine; $p < 0,001$). U zoni 3 zabilježen je statistički značajno veći udio ispitanika ženskog spola u odnosu na zonu 1 i zonu 2. Distribucija ostvarivanja prihoda od turizma nije se statistički značajno razlikovala između tri turističke zone. Svakom desetom stanovniku turizam je glavni izvor prihoda, za njih 29% dodatni je izvor prihoda, dok 61% stanovnika ne ostvaruje nikakve prihode od turizma.

Tablica 1. Sociodemografska obilježja ispitanika prema zonama turističkog intenziteta

Sociodemografsko obilježje	Razina sociodemografskog obilježja	Ukupno	Zona 1	Zona 2	Zona 3	p-vrijednost
		%	%	%	%	
Spol	Muški	46,1	52,8	50,4	36,7	0,017 ^a
	Ženski	53,9	47,2	49,6	63,3	
Stupanj obrazovanja	Srednja škola ili niže	43,1	40,0	42,6	46,1	0,140 ^a
	Viša škola	17,4	16,0	13,3	22,0	
	Fakultet i više	39,6	44,0	44,1	32,0	
Ostvarivanje prihoda od turizma	Turizam je glavni izvor prihoda	10,0	11,4	9,0	9,8	0,444 ^a
	Turizam je dodatni izvor prihoda	28,8	32,7	31,0	23,7	
	Nemaju nikakvih prihoda od turizma	61,1	55,9	60,0	66,6	
Prosječna dob		49,2	56,7	47,6	44,4	< 0,001 ^b

a rezultat hi-kvadrat testa usporedbe distribucije vrijednosti obilježja između tri zone

b rezultat Kruskal-Wallisova testa usporedbe distribucije vrijednosti obilježja između tri zone
Izvor: djelo autora

Rezultati ispitivanja percepcije turizma ukazuju na simptome prekomjernog turizma u gradu Splitu (tablica 2). Iako nešto više od polovice stanovnika smatra da je život u Splitu bolji zbog turizma (53%), gotovo svaki peti stanovnik (19%) smatra da je zbog turizma život lošiji. Kao velike probleme stanovnici ističu gužvu u prometu (69%) i nedostatak parkirališta (84%), zatim odlaganje smeća (69%), neprimjereno ponašanje turista (44%), gužvu na ulicama i javnim površinama (36%) te buku (33%). Negativan utjecaj apartmanizacije na život u Gradu navodi 57% stanovnika, a gotovo svaki drugi (49%) smatra da je Split izgubio svoj duh, odnosno autentičnost. Utjecaj turizma na dostupnost javnih sadržaja za lokalno stanovništvo i na prikladnost javnoga

gradskog prostora s obzirom na potrebe lokalnog stanovništva stanovnici su u većoj mjeri ocijenili negativno (45% i 34%) nego pozitivno (17% i 19%). No stanovnici u većoj mjeri smatraju kako zbog turizma Split postaje ljepši grad (45%) negoli ružniji (24%). Turizam stanovnici povezuju i s velikim porastom cijena u restoranima i kafićima (82%), kao i u trgovinama (63%). Posebice je zabrinjavajuća percepcija utjecaja turizma na cijene stanovanja – 91%, odnosno 88% stanovnika smatra da je turizam puno pridonio porastu cijena nekretnina, odnosno najamnina. Čak 85% stanovnika nije zadovoljno mogućnostima pronalaska odgovarajućega stambenog prostora po razumnoj cijeni.

Mikulić i sur. (2021) pronašli su dokaze o negativnim učincima turizma na dostupnost stanovanja u Hrvatskoj, te su zaključili kako bi se planovi stambene politike trebali usredotočiti na povećanje priuštivosti stanovanja. Stroži porezni tretman i ograničenje ponude obiteljskog smještaja predložene su mjere kojima bi se mogao povećati stambeni fond i osigurati veća priuštivost stanovanja za lokalno stanovništvo u turističkim odredištima. Upravo te mjere predviđene su novim Zakonom o turizmu² kojim bi se trebalo regulirati tržište kratkoročnog najma. Rast cijena stanovanja posljedica je povećane potražnje za smještajem u turističkim odredištima te čini stanovanje nedostupnim za lokalne stanovnike. Cjenovni rast potiče iseljavanje stanovništva iz povijesnih jezgri i urbanih centara ostavljajući ta područja pretežno u funkciji turizma (Prabowo i Salaj, 2021). Ta praksa rezultira „turističkom monokulturom“, u kojoj destinacije gube svoju društvenu raznolikost i funkcionalnost (Dodds i Butler, 2019).

U Planu upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ (Urbanex, 2023) prepoznaje se problem rasta cijena stanovanja i predlažu mjere za očuvanje funkcije stanovanja u staroj gradskoj jezgri, poput sufinanciranja obnove stambenih objekata i regulacije broja iznajmljivačkih kapaciteta.

Utvrđeni simptomi prekomjernog turizma nisu neočekivani. U Splitu su prisutni brojni faktori rizika za pojavu prekomjernog turizma, koji su utvrđeni u izvješčaju Odbora za promet i turizam Europskoga parlamenta (Peeters i sur., 2018): intenzitet i gustoća turizma, blizina zračne i kruzing luke, udio obiteljskog smještaja (dostupnog putem *Airbnba* i sličnih platformi), važnost turizma za lokalnu ekonomiju te uvrštavanje na UNESCO-ov Popis svjetske baštine.

² Zakon o turizmu (NN 156/2023). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_12_156_2382.html.

Tablica 2. Percepcija učinaka turizma prema zonama turističkog intenziteta

Pokazatelj	Razina pokazatelja	Ukupno	Zona 1	Zona 2	Zona 3	p-vrijednost
		%	%	%	%	
Cjelokupni stav o turizmu	Život u Splitu lošiji je zbog turizma ^a	19,3	27,2	17,8	14,0	< 0,001
	Život u Splitu bolji je zbog turizma ^b	52,8	36,7	60,4	59,9	
Primarno okolišni učinci						
Buka	Buka je velik problem	33,1	45,6	25,6	29,0	0,006
Neprimjereno odloženo smeće	Neprimjereno odloženo smeće velik je problem	68,7	65,0	61,5	78,0	0,012
Neugodni mirisi	Neugodni mirisi velik su problem	54,1	54,1	45,6	61,1	0,030
Primarno fizički učinci						
Gužva u prometu	Gužva u prometu velik je problem	68,5	64,8	63,6	75,9	0,070
Pronalazak slobodnoga parkirališnog mjesta	Pronalazak slobodnoga parkirališnog mjesta velik je problem	84,1	87,8	83,6	81,4	0,270
Izgled grada	Uslijed turističkog razvoja Split postaje ružniji grad ^a	23,8	25,3	20,9	25,1	0,336
	Uslijed turističkog razvoja Split postaje ljepši grad ^b	45,2	47,7	52,2	37,0	
Javni gradski prostor	Zbog turizma javni prostor (...) manje odgovara potrebama stanovnika ^a	33,5	33,3	34,8	32,7	0,652
	Zbog turizma javni prostor (...) više odgovara potrebama stanovnika ^b	19,3	19,1	21,0	17,9	
Primarno društveni učinci						
Neprimjereno ponašanje turista	Neprimjereno ponašanje turista velik je problem	44,0	45,7	42,3	44,1	0,763
Apartmanizacija	Zbog apartmanizacije život stanovnika postaje lošiji ^a	57,4	60,4	53,7	58,2	0,123
	Zbog apartmanizacije život stanovnika postaje bolji ^b	17,4	16,5	19,7	16,2	

Autentičnost	Split je izgubio svoj duh, svoju autentičnost ^b	48,6	57,4	47,2	42,4	0,007
Javni sadržaji	Javni sadržaji za lokalno stanovništvo postali su manje dostupni ^a	44,7	48,5	41,8	43,8	0,859
	Javni sadržaji za lokalno stanovništvo postali su više dostupni ^b	17,3	19,6	16,2	16,4	
Primarno ekonomski učinci						
Stambeni prostor	Nemogućnost pronalaska odgovarajućeg stambenog prostora po razumnoj cijeni ^a	84,9	85,1	84,5	85,2	0,965
Cijene nekretnina	Veliki porast cijena nekretnina ^b	90,7	90,4	92,8	89,2	0,613
Cijene najma stanova	Velik porast najamnina ^b	87,6	89,7	89,8	84,0	0,434
Cijene režija	Velik porast troškova režija ^b	44,0	40,1	46,2	45,5	0,503
Cijene hrane i pića u trgovinama	Velik porast cijena hrane i pića u trgovinama ^b	63,2	62,4	62,0	64,9	0,623
Cijene u restoranima/kafićima	Velik porast cijena u restoranima/kafićima ^b	82,1	83,0	84,2	79,5	0,735
Primarno psihološki učinci						
Gužva na ulicama / javnim površinama	Gužva na ulicama / javnim površinama velik je problem	36,1	39,3	31,2	37,5	0,360
Gužva u javnom prijevozu	Gužva u javnom prijevozu velik je problem	33,1	28,5	35,5	45,9	0,138

Napomena: p-vrijednosti odnose se na rezultat Kruskal-Wallisova testa usporedbe distribucije vrijednosti obilježja između sve tri zone; rezultati post hoc testa s usporedbama svake dvije zone nalaze se u prilogu.

a Udio ispitanika s odgovorom 1 ili 2 na mjernoj ljestvici s pet stupnjeva (1 – 5).

b Udio ispitanika s odgovorom 4 ili 5 na mjernoj ljestvici s pet stupnjeva (1 – 5).

Izvor: djelo autorā

Lokalne stanovnike nije poželjno *a priori* tretirati kao jednu homogenu skupinu, posebice u Splitu, u kojemu se utjecaji i pritisci turizma razlikuju s obzirom na njegove različite prostorno-funkcionalne cjeline. Heterogenost u percepciji stanovnika ukazuje na različite društveno-prostorne probleme s ko-

jima se suočava lokalna zajednica. U slučaju značajne heterogenosti u percepciji, promatranje uprosječenih rezultata na ukupnome skupu stanovnika može prikriti intenzitet i specifičnu vrstu problema koje razvoj turizma potiče u određenoj zoni. U tom slučaju neće biti moguće pravodobno reagirati na negativne trendove u pritiscima turizma; segmentacija stanovnika prema turističkim zonama omogućava učinkovitije praćenje održivosti turističkog razvoja i prevenciju izloženosti neprihvatljivim pritiscima prekomjernog turizma.

Rezultati ukazuju na bitno različit intenzitet percepcije pojedinih učinaka turizma između tri promatrane turističke zone. Stanovnici u zoni 1 ističu se znatno lošijim vrednovanjem cjelokupnih učinaka turizma na život u Gradu – 27% njih smatra da je život u Splitu lošiji zbog turizma, u odnosu na 18% u zoni 2 i 14% u zoni 3. Polarizacija je još izraženija u stavu da je život u Splitu bolji zbog turizma – to smatra 37% stanovnika u zoni 1 u odnosu na 60% stanovnika u zoni 2 i zoni 3. Uzimajući u obzir koncentraciju turističke aktivnosti u zoni 1, takav rezultat sam po sebi nije neočekivan, ali intenzitet negativnije percepcije zabrinjavajuć je s aspekta održivog upravljanja turizmom u destinaciji. Plan upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ (Urbanex, 2023) izrađen je radi očuvanja i zaštite baštine unutar njezina okruženja i konteksta uzimajući u obzir održivost razvoja u skladu s potrebama lokalne zajednice. Plan obuhvaća razdoblje 2023. – 2030. godine, a glavni mu je cilj uspostaviti funkcionalan i održiv način upravljanja tim vrijednim područjem. U Planu upravljanja prepoznaju se problemi s kojima se susreće lokalno stanovništvo zbog prekomjernog turizma. Nizom strateških ciljeva i aktivnosti navedenih u Planu teži se ublažavanju tih problema te osiguravanju ravnoteže između ekonomskih koristi od turizma i očuvanja kvalitete života stanovnika.

S obzirom na razliku u percepciji specifičnih pritisaka turizma zona 1 ističe se zasmetanošću bukom – gotovo svaki drugi stanovnik (46%) te zone smatra da tijekom turističke sezone buka predstavlja veliki problem, u odnosu na 26% i 29% stanovnika u zoni 2 i zoni 3. Pritom u obzir treba uzeti da se glavne prometnice nalaze u zoni 2, odnosno zoni 3. Onečišćenje bukom jedan je od uobičajenih simptoma prekomjernog turizma, a on predstavlja zdravstveni rizik za lokalno stanovništvo (Estape, 2024). Ljudi se često mogu adaptirati na nepovoljne okolnosti u svojem okruženju, no istraživanja su ukazala na nemogućnost adaptacije na buku. Dapače, smatra se da osjetljivost na podražaj buke još i raste tijekom vremena, što dovodi do smanjene kvalitete života, a dugoročno može uzrokovati nepovoljne zdravstvene ishode, uključujući mentalne i fizičke probleme, pogotovo kod osoba koje već

pate od kroničnih tegoba (Jordan i sur., 2019; Wilson i Gilbert, 2008). Stoga ne iznenađuje da i onečišćenje bukom pridonosi smanjenju tolerancije prema turistima (De Luca i sur., 2020). Za ublažavanje problema buke u turističkim zonama Estape (2024) predlaže fizičke intervencije poput postavljanja zvučnih barijera, strateškog uređenja okoliša razvojem zelene infrastrukture i modifikacijama pristupnih točaka lokalitetu. No onečišćenje bukom posljedica je i nekontrolirane i (ne)namjenske upotrebe glazbe za ugostiteljske svrhe koja može ugrožavati zvučni krajolik i tako negativno djelovati na lokalnu zajednicu svakodnevno izloženu buci (Grguric, 2020). U tom se kontekstu Grguric (2020) zalaže za sustavno upravljanje glazbenim aktivnostima povezanim s turizmom koristeći se načelima akustične ekologije i suradnje dionika, no očigledno nedostaje i sustavni nadzor komunalnog reda u smislu kontrole razine buke prema važećemu legislativnom okviru.

Zanimljivo je da je iz perspektive percepcije problema s otpadom tijekom turističke sezone najpogođenija zona 3, odnosno pretežno stambena zona najmanjeg intenziteta turističke aktivnosti. Čak 78% stanovnika zone 3 smatra da je odlaganje otpada velik problem, a za 61% velik su problem i neugodni mirisi. Otpad i neugodni mirisi nisu toliko izraženi problemi za lokalno stanovništvo u zoni 1 i zoni 2, što upućuje na potencijalno neoptimalan sustav upravljanja otpadom u gradu Splitu, koji bolje funkcionira u glavnim turističkim zonama, dok je usluga u zonama pretežno stambenoga karaktera na nešto nižoj razini.

Heterogenost u percepciji lokalnih stanovnika očituje se i u percepciji gubitka autentičnosti. Većina stanovnika (57%) u zoni 1 smatra da je u posljednjih deset godina Split izgubio svoj duh, odnosno autentičnost. S udaljavanjem od lokacije najvećih turističkih atrakcija (zone 1) percepcija gubitka autentičnosti nešto slabi, pa tako 47% stanovnika u zoni 2 te 42% onih koji žive u zoni 3 smatra da se duh Splita izgubio. Takvi rezultati vrlo su zabrinjavajući, posebice jer je zona 1 središte gradskog života i prostor koji odražava duh Splita. UNESCO-ovi lokaliteti, koji privlače turiste zbog svoje povijesne i kulturne vrijednosti, podložni su promjenama koje ih pretvaraju u turističke proizvode. To uključuje prenamjenu prostora za turističke sadržaje i zamjenu tradicionalnih usluga turističkim objektima, što erodira lokalni identitet te raznolikost nužnih sadržaja i usluga za rezidente (Bouchon i Rauscher, 2019). Gu i Ryan (2008) zaključili su kako snažan „osjećaj za mjesto“ (engl. *sense of place*) i percepcija autentičnosti može biti važniji faktor u potpori turizmu nego ekonomske koristi. Osjećaj mjesta povezuje se s fizičkim okruženjem, aktivnostima koje se provode u tom okruženju i društvenim procesima koji stvaraju povezanost između ljudi

i mjesta (Wang i Chen, 2015). Gubitak autentičnosti nema negativne posljedice isključivo za identitet mjesta i lokalnih stanovnika, nego i za posjetitelje i njihov doživljaj odredišta (Mikulić i sur., 2021).

Participativni pristup prostornom planiranju naglašava važnost autentičnosti javnih prostora, pri čemu autentičnost proizlazi iz karakteristika specifičnih za određenu lokaciju (Strydom i sur., 2018). Višedimenzionalni pristup planiranju, dizajnu i upravljanju javnim prostorom kako bi mjesto postalo privlačnije za život, posao, igru i učenje te kako bi se na taj način unaprijedila kvaliteta života stanovnika temelj je gotovo stogodišnje prakse prostornog zoniranja. No čak 45% stanovnika grada Splita (49% u zoni 1) smatra da su uslijed turističkog razvoja javni sadržaji za lokalno stanovništvo postali manje dostupni. U kontekstu ublažavanja rizika od prekomjernog turizma stvaranje prostora koji potiče interakciju između stanovnika i turista, a istovremeno smanjuje osjećaj gužve i nelagode iznimno je važan. Nažalost, projekti stvaranja mjesta često uključuju ograničenu participaciju lokalne zajednice na čiji će život taj proces najviše utjecati (Sofield i sur., 2017). Kako bi proces bio učinkovit, bitno je uključiti i poticati komunikaciju između svih relevantnih dionika. U Planu upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ (Urbanex, 2023) naglašava se važnost uključivanja lokalne zajednice u proces donošenja odluka i provedbe mjera. Participativni pristup prepoznat je kao ključan za uspješno upravljanje UNESCO-ovim lokalitetom osiguravajući da se interesi i potrebe svih dionika uzmu u obzir. U tom smislu važno je koristiti se metodološkim alatima poput ovdje prikazanoga kojima se mogu identificirati potencijalno učinkovite mjere za ublažavanje rizika od prekomjernog turizma (tablica 3) i pratiti njihova učinkovitost, čime će se pridonijeti unapređenju sustava upravljanja i ostvarivanju navedenih ciljeva. Jedan od ključnih alata u tom procesu jest ispitivanje percepcije rezidenata, koje bi trebalo služiti kao temelj za prilagodbu i poboljšanje planova upravljanja. Taj proces treba biti kontinuiran – redovito provođenje prilagođenih anketnih istraživanja percepcije lokalnih stanovnika omogućilo bi procjenu učinkovitosti mjera, identifikaciju novih izazova i definiranje prioriteta za buduće aktivnosti.

Tablica 3. Sistematizacija potencijalnih mjera za ublažavanje rizika od prekomjernog turizma prema zonama turističkog intenziteta

Zona 1	Zona 2	Zona 3
Upravljanje bukom (postavljanje zvučnih barijera, strateško uređenje okoliša kroz razvoj zelene infrastrukture, modifikacija pristupnih točaka, sustavno upravljanje zvučnim krajolikom)	Povećanje dostupnosti i priuštivosti stanovanja (stroži porezni tretman i ograničenje ponude obiteljskog smještaja) ^a	Upravljanje otpadom (optimizacija sustava upravljanja otpadom u zonama pretežno stambenoga karaktera)
Promicanje autentičnosti (participativni pristup prostornom planiranju usmjeren na autentičnost javnih prostora kojima se potiče interakcija između stanovnika i turista, a istovremeno smanjuje osjećaj gužve i nelagode)		Održiva mobilnost (unapređenje sustava usluge javnog prijevoza)

a Ova je mjera relevantna i za ostale turističke zone

Izvor: djelo autora

5. Zaključak

Istraživanje percepcije i stavova lokalnih stanovnika grada Splita prema turizmu ukazuje na izražene simptome prekomjernog turizma. U tim okolnostima zakašnjelo je razmatrati preventivno praćenje pokazatelja rizika od prekomjernog turizma. Nužne su prostorne i društvene intervencije, odnosno učinkovitiji sustav upravljanja društveno-prostornim procesima koji će ublažiti negativne utjecaje turizma na kvalitetu života lokalne zajednice. Uspješna implementacija takvih intervencija zahtijeva kontinuirano praćenje njihovih učinaka kako bi one bile što učinkovitije. U ovome radu prezentirali smo jedan od potencijalno korisnih alata za praćenje rizika od prekomjernog turizma iz perspektive lokalnog stanovništva, kao i učinkovitosti intervencija kojima bi se trebali smanjiti pritisci turizma na lokalnu zajednicu, a koji uzima u obzir prostornu heterogenost. Nakon inicijalnog sagledavanja rizika od prekomjernog turizma nužno je planirati sljedeća anketna istraživanja kojima će se omogućiti evaluacija prikladnosti mjera u pojedinim zonama te njihova prilagodba i kontinuirano praćenje učinkovitosti u ublažavanju negativnih učinaka turizma. Posebnu pozornost treba dati uključivanju građana u praćenje provedbe i ishoda mjera (primjerice u praćenje razine buke

ili izvještavanje o slučajevima neadekvatnog odlaganja otpada) te uspostavu jednostavne i učinkovite komunikacije s nadležnim tijelima. Boljim shvaćanjem i prilagođavanjem specifičnostima prostorno-funkcionalnih zona u turističkom odredištu, kao i sustavnim praćenjem očekivanja i preferencija onih koji se tim zonama koriste može se pridonijeti održivom razvoju turizma i ublažavanju negativnih utjecaja turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva.

Izjava o financiranju

Ovaj je rad poduprt programom *NextGenerationEU* u sklopu znanstvenog projekta *SURVEY+* Instituta za turizam, Zagreb, Hrvatska.

Prilog

Tablica P1. Rezultati Kruskal-Wallisova post hoc testa usporedbe distribucije vrijednosti pokazatelja između svake dvije turističke zone (prikazane su p-vrijednosti uz Bonferroni-Holmovu korekciju za višestruke usporedbe)

Pokazatelj	Usporedba zona		
	Zona 1 vs. zona 2	Zona 1 vs. zona 3	Zona 2 vs. zona 3
Cjelokupni stav o turizmu	0,002	< 0,001	0,677
Buka	0,028	0,009	0,496
Neprimjereno odloženo smeće	0,702	0,040	0,013
Neugodni mirisi	0,257	0,297	0,026
Autentičnost	0,213	0,005	0,213

Napomena: Na skupu pokazatelja sa statistički značajnim rezultatom Kruskal-Wallisova testa prikazanim u tablici 2.

Izvor: djelo autorā

Literatura

- Belisle, F. J., i Hoy, D. R. (1980). The perceived impact of tourism by residents: A case study in Santa Marta, Colombia, *Annals of Tourism Research*, 7(1), 83-101.
- Bouchon, F., i Rauscher, M. (2019). Cities and tourism, a love and hate story; towards a conceptual framework for urban overtourism management, *International Journal of Tourism Cities*, 5(4), 598-619. DOI: 10.1108/IJTC-06-2019-0080.
- Bušljeta Tonković, A. (2019). (Ne)održivi (ruralni) turizam: studija slučaja Ličko-senjske županije, *Socijalna ekologija*, 28(3), 249-268. <https://doi.org/10.17234/SocEkol.28.3.3>.

- Camatti, N., Bertocchi, D., Caric, H., i van der Borg, J. (2020). A digital response system to mitigate overtourism. The case of Dubrovnik, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 37(8–9), 887-901.
- Chien, P. M., Ritchie, B. W., Maruyama, N., Oguchi, T., i Kock, F. (2024). Understanding intergroup conflict between residents and tourists: a social identity perspective. U: Kock, F., Lindgreen, A., i Markovic, S. (ur.), *Research Handbook on Tourism, Complexity and Uncertainty*. <https://doi.org/10.4337/9781802203486.00010>.
- Cooper, C., i Hall, C. M. (2009). *Contemporary tourism: An international approach*, Oxford: Elsevier.
- Croes, R., Rivera, M. A., Semrad, K., i Khalizadeh, J. (2017). *Happiness and tourism: Evidence from Aruba*, Institute for Tourism Studies. Orlando.
- Čapo, J. (2023). Poteškoće i izazovi prekomjernog turizma u gradu Hvaru, *Etnološka tribina*, 53(46), 162–185. <https://doi.org/10.15378/1848-9540.2023.46.06>.
- De Luca, G., Shirvani Dastgerdi, A., Francini, C., i Liberatore, G. (2020). Sustainable cultural heritage planning and management of overtourism in art cities: Lessons from atlas world heritage, *Sustainability*, 12(9), 3929.
- Dodds, R., i Butler, R. (ur.) (2019). *Overtourism: Issues, realities and solutions (Vol. 1)*, Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- Dutt, C. S., Harvey, W. S., i Shaw, G. (2018). The missing voices in the perceptions of tourism: The neglect of expatriates, *Tourism Management Perspectives*, 26, 193-202.
- DZS (2022). *Popis stanovništva 2021.*, Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Estape, A. M. (2024). *Addressing soundscape deterioration: Strategies for mitigating noise pollution in areas affected by overtourism*, Bachelor Thesis, Groningen University.
- Goodwin, H. (2017). *The Challenge of Overtourism*, Responsible Tourism Partnership Working Paper 4.
- Grguric, D. (2020). Researching Muscapes in Urban Tourism: Case of the Town of Krk, *Journal of Urban Culture Research*, 20, 3. DOI: 10.58837/CHULA.JUCR.20.1.2
- Gu, H., i Ryan, C. (2008). Place attachment, identity and community impacts of tourism– the case of a Beijing Hutong, *Tourism Management*, 29, 637-647.
- Institut za turizam (2019). *Stavovi lokalnog stanovništva prema razvoju turizma u Hrvatskoj u 2018. godini*, Zagreb: Institut za turizam.
- Institut za turizam (2022). *Studija turističkog nosivog kapaciteta grada Splita*, Zagreb: Institut za turizam.
- Jordan, E. J., Lesar, L., i Spencer, D. M. (2019). Clarifying the interrelations of residents' perceived tourism-related stress, stressors, and impacts, *Journal of Travel Research*, 60(1), 208-219.
- Jurowski, C., i Gursoy, D. (2004). Distance effects on residents' attitudes toward tourism, *Annals of Tourism Research*, 31(2), 296-312.

- Kuščer, K., i Mihalič, T. (2019). Residents' Attitudes towards Overtourism from the Perspective of Tourism Impacts and Cooperation—The Case of Ljubljana, *Sustainability*, 11, 1823.
- Marinović-Uzelac, A. (1988.) Prilog metodologiji procjene kapaciteta nacionalnih parkova za prihvata posjetilaca, *Arhitektura*, 204-207, 74-77.
- Matečić, I., Kesar, O., i Hodak, D. F. (2022). Understanding the complexity of assessing cultural heritage's economic impact on the economic sustainability of a tourism destination: the case of Split, Croatia, *Ekonomika misao i praksa*, 31(2), 639-662.
- Mikulić, J., Vizek, M., Stojčić, N., Payne, J. E., Časni, A. Č., i Barbić, T. (2021). The effect of tourism activity on housing affordability, *Annals of Tourism Research*, 90, 103264.
- Milano, C. (2017). *Over-tourism and Tourism-phobia: Global trends and local contexts*, Barcelona.
- Monteiro, L. (2017). Are Protected Areas becoming victims of their own popularity? Protected areas in-sight, *The Journal of the Europarc Federation*, Special Edition Overtourism, 21-23.
- Olya, H. G. T. (2023). Towards advancing theory and methods on tourism development from residents' perspectives: Developing a framework on the pathway to impact, *Journal of Sustainable Tourism*, 31(2), 329-349. DOI: 10.1080/09669582.2020.1843046
- Pechlaner, H., Innerhofer, E., i Erschbamer, G. (2020). *Overtourism: Tourism Management and Solutions*, New York: Routledge.
- Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., Eijgelaar, E., Hartman, S., Heslinga, J., Isaac, R., Mitás, O., Moretti, S., Nawijn, J., Papp, B., i Postma, A. (2018) *Research for TRAN Committee - Overtourism: impact and possible policy responses*, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels.
- Postma, A. (2013). *'When the tourists flew in': critical encounters in the development of tourism*, Groningen University, Groningen.
- Prabowo, B. N., i Salaj, A. T. (2021). Identifying Overtourism Impacts on the Informal Sector's Livelihoods in Urban Heritage Area. U: *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 738(1), 012044. IOP Publishing.
- Roman, G. S. J., Dearden, P., i Rollins, R. (2007). Application of Zoning and "Limits of Acceptable Change" to Manage Snorkelling Tourism, *Environmental Management*, 39, 819-830. DOI: 10.1007/s00267-006-0145-6.
- Seraphin, H., Sheeran, P., i Pilato, M. (2018). Over-tourism and the fall of Venice as a destination, *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, 374-376. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.01.011>.
- Sharpley, R. (2014). Host perceptions of tourism: A review of the research, *Tourism Management*, 42, 37-49.
- Sofield, T., Guia, J., i Specht, J. (2017). Organic 'folkloric' community driven place-making and tourism, *Tourism Management*, 61, 1-22.

- Strydom, W., Puren, K., i Drews, E. (2018). Exploring theoretical trends in place-making: towards new perspectives in spatial planning, *Journal of Place Management and Development*, 11(2), 165-180.
- Urbanex (2023). *Plan upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“*, Split: Urbanex.
- Wang, S., i Chen, J. S. (2015). The influence of place identity on perceived tourism impacts, *Annals of Tourism Research*, 52, 16-28.
- Wilson, T. D., i Gilbert, D. T. (2008). Explaining away a model of affective adaptation, *Perspectives on Psychological Science*, 3(5), 370-386.

Abstract

Perception of Socio-Spatial Changes Caused by Tourism in the City of Split: is it Time to Prevent or Mitigate the Problems?

Tourist destinations are increasingly facing challenges related to overtourism, which are often difficult to predict and address promptly. In this paper, we propose a methodological framework for monitoring the risk of overtourism from the perspective of the local community. This framework aims to identify and systematically assess the effectiveness of interventions designed to mitigate the negative impacts of overtourism on residents.

A key element of our approach is considering a tourist destination as a location comprising different spatial-functional units that are linked to specific social processes and needs. We applied this framework to study the perceptions of socio-spatial changes caused by tourism in the city of Split. The research involved 385 residents of Split, conducted in June 2022, utilizing stratified random sampling based on city districts, gender, and age. Data was collected using a structured questionnaire and the computer-assisted telephone interviewing method.

The results highlight various social and spatial issues faced by the local community, which can be seen as symptoms of overtourism in Split. The severity of these identified problems indicates that preventive monitoring of overtourism risk indicators is already overdue. Therefore, spatial and social interventions are essential; we need more efficient and systematic mechanisms for managing socio-spatial processes to alleviate the negative impacts of tourism on the well-being of the local community.

Successful implementation of these interventions requires continuous monitoring of their effectiveness, along with adapting them over time and across different areas. By better understanding and responding to the specific characteristics of tourism and the spatial-functional zones, as well as gaining insights into the expectations and preferences of those who utilize these zones, we can promote sustainable tourism development and mitigate negative effects such as diminished living quality and the erosion of cultural identity.

Keywords: overtourism; socio-spatial changes; methodological framework; tourism zoning; Split.